

EĞİTİCİ DRAMADA ROL OYNAMANIN EĞİTİM AÇISINDAN ÖNEMİ

Alev ÖNDER*

ÖZET

Bu yazıda, eğitici drama yönteminin temel bir tekniği olan rol oynamanın, insan yaşamındaki ve eğitimdeki yeri ve önemi betimsel olarak incelenmeye çalışılmıştır. İnceleme, özellikle Bronfenbrenner'ın rol tanımındaki boyutlar temelinde ele alınmış ve rol oynamadan beklenen yararların elde edilebilmesi için nelere dikkat edilmesi gerektiği üzerinde de durulmuştur.

Anahtar sözcükler: Eğitici drama, sosyal roller ve işlevleri, rol oynama tekniği

SUMMARY

This article is about the significance of role playing as a fundamental technique of educational drama in human life and education. The dimensions of role playing according to Bronfenbrenner's definition of role were examined theoretically and the key points for effective usage of role playing in educational drama were discussed.

Key words: Educational drama, social roles and their functions, technique of role playing.

Eski çağlardan beri insanoğlu etkilendiği, anlamaya çalıştığı, denetimi altına almaya çalıştığı birçok şeyin rolüne girerek onu canlandırmayı, yeniden yaratarak incelemeyi, amaçlı olarak kullanmıştır. Rolüne girilerek canlandırılmaya çalışılan, bazen bir av hayvanı, bazen bir savaş sahnesi, bazen bir ihanet, bazen sevgi, bazen de nefret olabilmıştır. Çağdaş ve giderek yaygınlaşan bir eğitim yöntemi olarak eğitici dramada ve diğer drama yöntemlerinde sıklıkla başvurulan tekniklerden biri rol oynamadır. Gerçekte çocuğun doğal oyunlarında da görülen, bu nedenle oynamaya zaten yatkın olduğu rol üstlenmenin, eğitici drama kapsamında ayrıca ele alınıp incelenmesinin yararlı olacağı düşünüülerek, konu bu yazıda farklı "rol" tanımları da dikkate alınarak betimsel düzeyde irdelenmiştir

* Doç.Dr., Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Okul Öncesi Eğitimi Ana Bilim Dalı

Eğitici drama yönteminin en temel tekniği olan rol oynamanın yeri ve önemini ortaya koymanın iki temel yararından söz edilebilir:

1- Rol oynama tekniğini gereği gibi uygulayarak, çocuğun gelişiminde ve eğitiminde daha etkili olarak kullanılmasını sağlamak

2- Rol oynamanın dayandığı temelleri göz önüne alarak tekniği daha ileri düzeyde geliştirmek.

Her iki yararın da sonuçta eğitici dramayı , amaçlara ulaşma konusunda daha etkili kılacağı söylenebilir.

Bu konudaki bir incelemeye, rolün ne olduğundan başlamak gerekmektedir. Rol kavramı günümüze değin farklı biçimlerde tanımlanmıştır. Mead'e (1934) göre rol, belirli bir sosyal pozisyondaki bir kişinin nasıl davranacağı konusunda diğerlerinin beklentileridir. Bronfenbrenner'a (1979) göre ise rol, toplumda belirli bir pozisyonu dolduran kişiden beklenen etkinlikler ve ilişkiler olduğu gibi, diğer insanların da o kişiye yönelik davranış ve ilişki biçimleridir. Bronfenbrenner (1979), rolün bir etiket olduğunu , ve "bu kişi de kim?" sorusuna yanıt verebildiğine dikkati çekmiştir. İster gerçek bir rol olsun, ister oyun olsun diye geçici olarak verilmiş bir rol olsun, rol ile karşılaşıldığında , rolü üstlenen (role giren) kişi ile rolün bir kişi tarafından doldurulduğunu algılayan kişi, belirli beklentiler, etkinlikler, davranışlar ve ilişki biçimleri ile tepki verirler. Bu anlamda, role giren kişinin davranışları önemli olduğu kadar, onu girdiği rolde algılayan çevresindeki kişilerin davranışları da önem taşır. Çünkü bir rol yalnızca role giren ya da rolü oynayan kişinin davranışları ile tanımlanmaz, diğer insanların da o roldeki kişiye karşı gösterdikleri davranışlar ile de tanımlanır. Bronfenbrenner'ın bu yaklaşımı, eğitici dramada rol oynamaya uygulanırsa, varılacak noktada, aşağıdaki bakış açısı ve bilgiler önem kazanır:

Rol oynama sırasında rol üstlenen bireyin (katılımcının) uygun özellik ve davranışları; Bronfenbrenner'ın (1979) görüşleri de dikkate alınarak aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- 1- Toplum tarafından daha önce tanımlanmış bir rolün farkında olma.
- 2- Role girecek kişinin o rolle ilgili bilgi ve deneyimi.
- 3- Rol oynayacak kişinin, role ilişkin etkinlikleri.
- 4- Rol alan kişinin farkında olduğu, diğer insanların rolle ilgili beklentileri.
- 5- Rol oynayan kişinin, bedensel ve zihinsel donanımının o rolü oynamaya yeterli ve uygun olması.

6- Rol alan kişinin, o rolün gereği, diğer insanlar ile ilişki kurma biçimi.

Rol oynama sırasında rol üstlenen bireyin uygun özellik ve davranışlarının, eğitici drama yöntemi çerçevesinde, daha ayrıntılı olarak incelenmesinin yararlı olacağı düşünülmüş ve aşağıda bu inceleme betimsel olarak yapılmaya çalışılmıştır: Bu sayede eğitici drama yönteminde rol oynama tekniğinin uygulanması sırasında, bireyin durumunu daha iyi anlamak mümkün olabilir.

Toplum tarafından daha önce tanımlanmış bir rolün farkında olma

Drama sırasında bireyin, belirli bir role girebilmesi için, o rolün toplum tarafından tanımlanmış bir pozisyon olması ve bireyin de o pozisyonun farkında olması gerekir. Her rol, birey varolduktan önce toplum tarafından tanımlanmıştır ve söz konusu rol, bireyin varlığının ötesinde kendi başına bir varlığa sahiptir. Örneğin anne rolü, ya da şoför rolü, ya da hatta çocuk oyunu için söz konusu olabilecek "tren" rolü, çocuk doğmadan önce diğer insanlar tarafından tanımlanmıştır ve çocuğun kendinden bağımsız olarak zaten vardır.

Eğitici drama sırasında bireyin, üstlendiği rolü canlandırabilmesi için, o rolün önceden farkına varmış olması gerekir. Başka bir deyişle o rolü kavram olarak öğrenmiş olmalıdır. Bu durumda, eğer birey, bir çocuksa, söz konusu rolü kavramlaştırabileceği bir zihinsel gelişim düzeyinde bulunmalıdır.

Role girecek bireyin o role ilgili bilgi ve deneyimi

Belirli bir rolü, drama sırasında canlandırabilmek için, o role ilişkin bilgi ve deneyimlere sahip olmak gerekir. Rolün daha canlı ve daha gerçeğe yakın olarak oynanması buna bağlıdır. Eğer, drama sırasında bireyden, yaratıcı, gerçekte olduğundan farklı rol davranışları göstermesi bekleniyorsa, bu da her şeyden önce, rolün gerçekteki tipik örneğinin iyi bilinmesine ve role ilişkili deneyim geçirmeye bağlıdır. Tıpkı bir ressamın, formdan uzaklaşıp, daha özgür resimler yapabilmesinin en sağlıklı yolunun önce doğadaki gerçek formlara iyice hakim olmasından geçtiği gibi, belirli bir rolü gerçek haliyle iyice bildikten sonra, o rol ile ilgili yeni arayışlar ve denemeler daha verimli olarak gerçekleştirilebilir.

Rol oynayacak bireyin role ilişkin etkinlikleri

Eğitici dramada oynanacak rol açısından ve bir rolü oynayan bireyi oyun sırasında çevreleyen, oyuna katılan diğer bireyler açısından bakılırsa, bir rolün görünür hale gelmesi, yani bir anlamda varlık kazanması, o role ilişkin ve o rolü tanımlayan etkinliklerin, rolü üstlenen tarafından gösterilmesine bağlıdır. Rolü üstlenen birey açısından da bakıldığında, o bireyin bir rolü oynamasından eğitsel anlamda yarar sağlaması, rolü yerine getirebilmesi için, role ilgili etkinlikleri bilmesi ve davranışlarında gösterebilmesi gerekir. Rol etkinlikleri, bir rolün ortaya konulabilmesi için kesinlikle gösterilmesi gereken belirleyici hareketleri kapsar. Örneğin; kaptan rolünde, kaptanın iki

ayağı üzerinde kalkıp dümen tutması , aslan rolünde aslanın dört ayak üzerinde yürürken, ağzını kocaman açarak kükremesi gibi..

Rol alan bireyin diğer insanların rolle ilgili beklentilerinin farkında olması

Bir rolü tanımlayan temel bileşenlerden biri, toplumun yani diğer insanların beklentileridir. Belirli bir rolü üstlenen bireyden beklenen davranışlar, genel bir tavır, yaratması beklenen bir atmosfer, uygun karşı tepkiler, bir anlamda o rolün ve role giren bireyin sınırlarını çizer. Bir rolü üstlenen bireyden beklentiler, tüm insanlara mal olmuş olan, yani onlar tarafından bilinen güçlü ve zayıf yönler, tercihler, rutin davranışlar, rolün canlandırılması bakımından rolü üstlenene de kolaylıklar sağlayabilir. Ancak bunun için diğer insanların beklentilerinin farkında olmak ya da o beklentileri sezmek gerekir. Diğer insanların (katılımcıların) beklentilerine uygun tercihlerde bulunurken (örneğin tavşan rolünde havuca duyulan istek vurgulanırken), aslında rolün ayrıntıları anımsanmakta ve davranış olarak sergilenerek incelenmektedir. İşte bu nokta , drama sırasında rol oynamanın eğitime katkısının belirgin örneklerinden biri olarak kabul edilebilir.

Rol oynayan bireyin, bedensel ve zihinsel donanımının o rolü oynamaya yeterli ve uygun olması

Herhangi bir rolü üstlenebilmek için o rolün gerektirdiği sözlü ve sözsüz davranışları gösterebilmenin önemli olduğu sonucu yukarıdaki bilgilerden çıkarılabilir. Bu ise bireyin hem bedensel hem de zihinsel donanımının yeterli bir düzeyde olmasını gerektirir. Eğitici drama liderinin bu konuda iyi bir gözlemci olması , bireyin zorlanabileceği bir role atanmamasını beraberinde getirir ki, özellikle bazı bireylerin, yetenekleri el vermediğinden, rol davranışlarını sergileyemeyip engellenme yaşamaları önlenmiş olur. Diğer tüm etkinliklerde olduğu gibi, rol oynama sırasında bireyin gereksiz yere zorlanması, sonraki etkinliklere olan motivasyonu engelleyeceğinden, böylesi bir durum mutlaka önlenmelidir. Örneğin, bir maymunun davranışlarını, tercih ve etkinliklerini canlandırabilecek zihinsel ve bedensel donanımdan yoksun bir çocuğa, daha kolay, daha çok bildiği bir rol olarak, köpek rolünün verilmesi daha uygun olabilir.

Rol alan bireyin o rolün gereği diğer insanlar ile ilişki kurma biçimi

Belirli bir rol, yukarıda bağlamlar için de sık sık vurgulandığı gibi yalnızca, sözcüklerden oluşan bir tanım değildir. İnsanların karşılıklı çaba ve girişimleriyle tanımı görünür hale gelen, varlık kazanan rol, insanlar arasındaki ilişki biçimlerini de etkiler. Bu etki karşılıklıdır. Yani hem roldeki kişinin sosyal ilişkilerini etkiler, hem de çevresindeki kişilerin ona karşı ilişki biçimlerini etkiler. Rol oynamanın bu yanından yararlanılarak, katılan çocukların diğer insanlarla ilişki kurma biçimleri olumlu yönde etkilenebilir. Buradan hareketle, gerçekte çekingen olan bir çocuğu harekete geçirmenin en güzel yolu , onu çekingen değil atılgan olmaya sevkedecek bir role atamaktır. Örneğin, cesur ve heybetli bir ormanlar kralı aslan olarak diğer hayvanlara önderlik etmesini gerektiren bir

rol, onun diğer “hayvanlar” la ilişki kurma biçimini belirli yönde etkileyerek, gerçekte olduğundan farklı tavırlar sergilemesine ve yeni denemeler yoluyla yeni davranışlar kazanmasına zemin sağlayabilir.

Bireyin rol oynadığı ortamda bulunan diğer kişilerin (katılımcıların; öğretmen, lider ve diğer bireylerin) uygun özellik ve davranışları

Yukarıda, rol üstlenen (oynayan) birey ile ilgili, değişkenlerden (özellik ve davranışlar) söz edilmişti. Rol oynayan bireyin çevresindeki kişilerin (diğer katılımcılar) özellik ve davranışlarının da dikkate alınmasında yarar olabilir. Çünkü daha önce de belirtildiği gibi, bir rolü üstlenen bireyin çevresindeki diğer kişilerin uygun tepkilerinin de rolün canlandırılmasına katkısı olabilir.

Bir bireyin rol oynadığı ortamda bulunan diğer kişilerin (diğer katılımcıların; öğretmen, lider ve çocukların) uygun özellik ve davranışları da gene Bronfenbrenner’ın (1979) görüşleri çerçevesinde aşağıdaki gibi tanımlanabilir:

- 1- Toplum tarafından daha önce tanımlanmış rolün farkında olma
- 2- Söz konusu rol ile ilgili bilgi ve deneyimlere sahip olma
- 3- Rol oynayan kişiden, rolüne uygun davranışlar bekleme ve bu beklentilerin neler olduğunu hissettirme.
- 4- Rol oynayan bireyin davranışlarına düzeltici tepkiler verme (onaylama-onaylamama)
- 5- Rol oynayan kişinin üstlendiği role ilişkin etkinliklerde bulunma.
- 6- Rol oynayan kişi ile, üstlendiği role uygun ilişki kurma biçimi.

Rol oynayan bireyle aynı ortamda bulunan diğer kişilerin uygun özellik ve davranışları da daha ayrıntılı olarak aşağıda açıklanmaya çalışılmıştır: Böylece dramada rol oynama tekniği uygulanırken, diğer kişilerin, rol oynayan karşısındaki durumunu ve sağlayabilecekleri katkıyı anlamının mümkün olabileceği düşünülmüştür.

Toplum tarafından daha önce tanımlanmış rolün farkında olma

Drama oyunu sırasında, belirli bir rolü alan katılımcının (ya da farklı rolleri alan birden fazla katılımcının), canlandığı rolün varlık kazanması, görünür hale gelmesi, yalnızca kendilerinin, toplum tarafından daha önceden tanımlanmış söz konusu pozisyonun farkında olmasına bağlı değildir. Aynı zamanda, görünür hale gelen rolü izleyen (oyun içinde katılarak izleme sırasında, kenardan izleyerek değil) diğer katılımcıların da, daha önceden tanımlanmış pozisyonun farkında olmaları gerekir. Örneğin, bir katılımcı kaptan rolüne girip, role uygun davranmaya başladığında, onu izleyen diğer katılımcıların daha önceden kaptan rolünü biliyor olmaları sayesinde

verdikleri uygun tepkiler, rolün tanımlanmasına (ortaya çıkmasına) yardımcı olur.

Rolle ilgili bilgi ve deneyimler

Üstlenilen bir rol canlandırılırken, ortamdaki diğer kişilerin, o rolle ilgili olarak, o ana değin edindikleri bilgi ve deneyimlerin, rolü anlamalarını kolaylaştırabileceği söylenebilir. Çünkü, aynı toplumda yaşamının, benzer kültüre sahip olmanın getirdiği ortak bilgi ve deneyimler sayesinde, hem rol üstlenen hem de onun çevresinde bulunanlar, ortak rol tanımlarında birleşirler ve böylece oynanan rol, ortak bir sosyal anlam kazanabilir.

Rol oynayan kişiden rolüne uygun davranışlar bekleme ve bu beklentilerin neler olduğunu hissettirme.

Belirli bir rolün oynanmasını izleyen diğer katılımcıların, o role ilişkin beklentilerinin olması, bir anlamda rolü üstlenen bireye, rolünü nasıl oynayacağı konusunda ipuçları (bilgi) sağlayabilir. Bu bilgi doğrudan değil, dolaylı bir bilgi olabilir. Çünkü sözel olarak tanımlanmadığından açık değildir. Gösterilen davranışlarla ifade edilebilir. Ancak gene de rolü üstlenen açısından bilgi değeri olduğu ileri sürülebilir. Eğer , diğer katılımcılar, beklentilerini özellikle açığa vuran hareketler yapar ve sözel ifadelerle de desteklerlerse, yani beklentilerini, rolü canlandırana belli ederlerse, rolü üstlenmiş olan da çoğunlukla onların beklentilerine uygun davranarak, bir anlamda rolün görünür hale gelmesine çalışır. Örneğin, aslan rolünü oynayan bir çocuğa karşı diğerleri korku tepkisi gösterip, kaçırsılarsa, aslan rolündeki de kendini bu tepkilere göre ayarlar ve onları kovalayıp yakalamaya çalışır.

Rol oynayan bireyin davranışlarına düzeltici tepkiler verme (onaylama-onaylamama)

Drama sırasında bir rol canlandırılırken, diğerleri, rolü canlandırmanın yaptığı role ilişkin davranışlarına uygun tepkiler göstererek de, ona bilgi sağlayarak yönlendirmiş olurlar. Böylece rol hem roldeki hem de rolün oynandığı ortamdaki diğerleri tarafından birlikte tanımlanmış olur. Örneğin sınıftaki bir drama etkinliği sırasında kaplumbağa rolündeki bir çocuğun, fazla hızlı koşması durumunda, diğer çocuklar onu uyararak “Sen ne biçim kaplumbağasın? Kaplumbağa hızlı koşamaz” diye onaylamama tepkisi gösterirler ve böylece rolün uygun biçimde canlandırılmasına yol göstermiş olurlar.

Diğer katılımcıların, belirli bir roldeki çocuğa gösterebilecekleri en etkili davranış, anlamlı ve o role uygun davranışta bulunmalarıdır. Böylece, rol yalnızca rolü canlandırmanın olmaktan çıkar ve ona uygun davranışta bulunanlara da mal olur. Başka bir deyişle rolün kendisi ve ilişkili olduğu unsurlar (etkinlikler gibi..) paylaşılmış olur. Bu durumda rol ve role ilişkin bilgilerin çalışıldığı, incelendiği söylenebilir. Trafik lambası rolündeki çocuk, kırmızı kartonu kaldırdığında diğer çocukların durması, yeşili kaldırdığında ise yolun karşısına yürümeleri, bu duruma iyi bir örnek olarak gösterilebilir.

Rol oynayan bireyin üstlendiği role ilişkin etkinliklerde bulunma

Diğer katılımcılar, bir rolü üstlenmiş olan bireye, canlandırdığı role ilişkin etkinliklerle de uyum gösterebilirler. Örneğin, balıkçı rolündeki çocuk balık avlarken, diğer çocuklar balık olarak onun oltasına yakalanırlarsa, balıkçı rolü, diğer katılımcıların, balık gibi hareket etme ve oltaya yakalanma etkinlikleri sayesinde daha somut bir varlık kazanır. Katılımcı diğer çocukların, rol ile ilgili etkinlik düşünüp davranış olarak gösterebilmeleri için, ilgili rolü önceden iyi tanımalarının gereği, bu örnekle de açıkça ortadadır..

Rol oynayan birey ile, üstlendiği role uygun ilişki kurma biçimi

Eğitici drama özünde, katılımcılar arasında kurulan sosyal ilişkilere dayanır. Katılımcıların üstlendikleri roller, aralarındaki ilişkileri de belirler. Bir roldeki arkadaşlarına, rolüne ilişkin olarak yaklaşan ve bu temelde ilişki kurmaya çalışan diğerleri, böylece hem oynanan rolün görünür hale gelmesine katkıda bulunmuş olurlar hem de kurdukları ilişki biçimi, genel sosyal davranış repertuarlarını geliştirebilir. Örneğin, ormanlar kralı aslanla ormanda karşılaşan bir tavşan rolündeki diğer çocuğun, saygılı ilişki kurma biçimi, ormanlar kralına, gücü ve kendisiyle nasıl konuşulması gerektiği hakkında bilgi sağlar. Bu davranışı gösteren çocuk açısından ise, davranış repertuarında o davranışın bulunduğunu gösterir.

Eğitici dramada rol oynamanın değeri

Eğitici drama kapsamında bir eğitim tekniği olarak rol oynamanın, çocuk eğitimindeki yararları, konu ile ilgili uzmanların görüşleri çerçevesinde aşağıda açıklanmaya çalışılmıştır:

1- Rol oynama ve zihinsel süreçlerin gelişimi

Rol oynama çocuğu hareket etmeye yönlendirir. Çünkü bir rolü üstlenmenin ve gereği gibi canlandırmaya çalışmanın biricik yolu hareketler (davranışlar) yolu ile role uygun etkinlikler yapmak, diğerleriyle ilişki kurmak, beklentileri karşılamaktır (O'Neill,1995). Buradan hareketle, rol oynama sırasında yapılan hareketlerin, gelişigüzel yapılan anlamsız hareketler değil, oynanan rolün kendisi tarafından tanımlanmış, anlamlı, organize hareketler (davranışlar)olduğu sonucuna varılabilir. Hareket yolu ile elde edilen deneyimlerin, yeni zihinsel süreçlerin gelişmesine destek olduğu, Piaget (1962) tarafından özellikle belirtilmiştir. Hornbrook'a (1993) göre de, eğitici dramada rol oynama, başkasının yerinde olmayı zihinde canlandırmak olduğundan, rol oynamanın, zihinsel süreçleri çalıştıran bir niteliğe sahip olduğu çıkarsanabilir.

2- Rol oynama ve girişkenlik (İnisiyatif alma)

Girişkenlik, günümüzde oldukça önemli bir kişilik özelliği olarak kabul edilmekte ve çocuklarda bir işe başlayıp, devam etme, bu sırada olay üzerinde egemenlik kurma, kararlar alma ve harekete geçme olarak tanımlanmaktadır (Hohmann ve Weikart, 2000). Çeşitli rollere girme sayesinde çocuk, bir işe başlayıp sonuna kadar devam etme, o rol ve ilişkili olduğu etkinlikler üzerinde egemenlik kurma ve harekete geçme gibi alanlarda yetkinlik kazanabilir (Hornbrook,1993). O halde farklı rolleri canlandırma, çocuğun kendisini farklı durumlarda denemesini sağlayarak, o durumları daha iyi anlamasını ve dolayısıyla onlara egemenlik kurmasını sağlayacak girişkenliği kazanmasını kolaylaştırabilir. Olayları pasif bir biçimde uzaktan izleyen değil, girişken, aktif çocuklar yetiştirmek istenildiğine göre, eğitici dramının rol oynama tekniğinden daha çok ve bilinçli olarak yararlanması gerekir.

3- Rol oynama ve olumlu kendilik kavramının gelişimi

Çağımızda çocuklara eğitimle kazandırılmak istenen diğer önemli, temel bir özellik, olumlu kendilik değeri olduğuna göre (Geldard ve Geldard,1997) bu, özelliğin kazanılmasını destekleyecek tekniklere eğitimde daha çok yer verilmesi gerekir. Rol oynama tekniği, çocuğa farklı rolleri, bir anlamda farklı kimlikleri deneme olanağı sağlayarak kendisini, zararsız bir biçimde, farklı kimliklerde deneyerek tanımına olanak sağlayabilir. Farklı rollerde kendisi ile ilgili keşiflerde bulunan, gerçekte sahip olduğu yönleri ile, idealde sahip olmak istediği yönler arasındaki farkı anlaması ve buna göre kendisini ayarlaması gerektiğini anlayan çocuk, kendisi hakkında daha olumlu bir bakış açısı kazanabilir.

4- Rol oynama ve dil gelişimi

Rol oynamanın dil gelişimi üzerindeki etkisi önemlidir (Woolland,1993). Belirli bir rolü üstlenme, o role ilişkin etkinlikleri yapmayı beraberinde getirir. Söz konusu etkinlikler de çoğu kez dile dayalı etkinliklerdir. Sözlü davranışlar olmaksızın bir rolü canlandırmak oldukça zordur. Rolü üstlenen açısından, rolü gereği gibi yerine getirmek, sözlü davranışları yerinde ve zamanında göstermek kaydıyla mümkün olabilir.

5- Rol oynama ve kuralların bilgisini edinmek

Rol oynama sayesinde sosyal ilke ve kuralları, oyun oynar gibi yapılan etkinliklerle çalışmak mümkün olabilir. Öyle ki bu şekilde öğrenilen ilke ve kurallar, daha anlaşılabilir olarak, kalıcı hale gelebilir. Farklı rollere girmek, kurallara farklı perspektiflerden bakmayı ve böylece toplu yaşamda kuralların yeri ve önemini anlamayı kolaylaştırabilir.

6- Rol oynama ve öğrenci merkezli eğitim

Eğitici drama sırasında rol oynama, katılan çocukları aktif hale getirir. Öğrenci

merkezli eğitim için oldukça iyi bir olanak sunan rol oynama sayesinde aktif hale gelen çocuk, öğrenmeye ve öğrendiklerini geliştirmeye daha çok motive olabilir.

7-Rol oynama ve empati

Toplum halinde yaşarken insanların birbirleriyle olumlu sosyal ilişkiler kurmalarını sağlamak için gerçekleştirilmeye çalışılan empati kurma becerisinin edinilmesinde, rol oynamadan yararlanılabilir. Başkasının yerine kendisini koyabilme, onun gibi düşünüp hissedebilme ve onu anladığını iletebilme olarak tanımlanan empatiyi sağlamanın önemli bir yolu, başka insanların rolüne (kimliğine) geçici olarak girmek olabilir. Rol oynama, başka kimliklere geçici olarak girme olanağını sağlayarak, empati gelişimine katkıda bulunabilir (O'Neill,1995). Başkasını anlamaya çalışmanın en iyi yolu, onun kimliğine geçici olarak girmek olabilir.

Eğitici dramada rol oynama uygulanırken dikkat edilmesi gereken noktalara ilişkin öneriler

Buraya kadar betimsel olarak ele alınan bilgiler doğrultusunda, eğitim amaçlı drama sırasında rol oynama uygulanırken dikkat edilmesi gereken noktalara ilişkin bazı önerilerde bulunulabilir:

1. Eğitici drama sırasında başlangıçta, çocuklar tarafından önceden bilinen roller canlandırılmalıdır. Öğretmenin Bu konuda bilgi sahibi olabilmesi için drama uygulayacak olan öğrencilerle yakından ilgilenmesi, gözlem ve değerlendirme yapması gerekir.

2. Dramada yer alan roller çocuklar tarafından bilinmiyorsa, öğretmen önce o rol ile ilgili olarak, çocukları, diğer eğitim yöntemleri ile bilgilendirmelidir.

3. Belirli, bir rol canlandırılırken, diğer katılımcıların, o role değişik tepkiler göstermelerine izin ve olanak sağlanmalıdır. Bu durumda, drama grubuna liderlik eden öğretmenin diğer çocukları, uygun tepkileri vermeleri için motive etmesi, bazen yol göstermesi uygun olur. Ancak bu yol göstermenin sürekli de olmaması gerekir. Çünkü eğitici dramada genel olarak çocukların, kendi tercihleriyle hareket etmelerine daha çok olanak tanınmasının gerektiği gözden kaçırılmamalıdır (Önder, 2003). Çocukların girişkenlik kazanmalarının ve yaratıcılıklarının gelişmesi için buna gereksinim vardır.

4. Eğitimde drama uygulanırken oynanan bir role, diğer bireylerin tepkileri, bazı özel teknikler sayesinde daha öğretici bir nitelik kazanabilir:

a. Soru sormak: Rol oynayana sorulacak sorular ile hem canlandırılan rol hem de o role ilişkin diğer bilgiler vurgulanmış olur. Bu soruları grubun öğretmeni sorabileceği gibi, diğer katılımcılar da sorabilir.

b. Rol davranışları arasında eksik bulmak ve tamamlamak: Rol oynayanın eksik

bıraktığı bazı davranışlar, drama sonrası tartışma sırasında diğer katılımcılar tarafından ifade edilebilir.

c. Rol oynayana uygun hareketlerle karşılık vermek. Bu hareketler yalnızca drama sırasında değil, özellikle drama sonrasındaki tartışma sırasında da diğer katılımcılar tarafından gösterilebilir.

5. Oynanan rol konusunda resim yapmak, kompozisyon yazmak gibi drama sonrası öğretim etkinliklerine zaman ayrılması yararlı olabilir.

6. Rol oynama sırasında ve rol oynama sonrasında ,oynayanın rol dışına çıkıp, canlandırdığı role dışardan bakarak tanımlamalar ve değerlendirmeler yapması, dramanın eğitici yanının işlev kazanması bakımından yararlı olabilir.Çünkü oynanan rolden bazı sonuçların çıkarılabilmesi için incelenmesi gerekir.

7. Eğitim çocuklara her konuda örneklerin sunulmasını gerektiren bir etkinliktir. Farklı rollere giren çocuklara farklı durumlarda nasıl davranabilecekleri konusunda örnekler sağlanabilmesi için değişik rollere girmelerinin sağlanması, karşılaştıkları örneklerin zenginleşmesine katkıda bulunabilir.

8. Boal'un da (1999) değindiği gibi, rol oynama sırasında önemli olan harekettir. Rolün canlandırılması sırasında rol oynayanın hareketlerinin mümkün olduğunca serbest bırakılması gerekir. Bu ise öğretmenin drama sarasında rol oynayanlara müdahale etmeyerek onların yaratıcılığını teşvik etmesiyle sağlanabilir.

7. Eğitici drama uygulamaları sırasında rol oynamaya başvurulurken, rol oynayanın belirli bir durumda ya da öyküde birbiri ile etkileşimde bulunan farklı rollere girip çıkması (rol değiştirme), söz konusu farklı rolleri anlamak açısından yarar sağlayabilir. Bu nedenle öğretmenin çocukların aynı oturumda farklı rolleri değiştirerek oynamalarına olanak sağlaması uygun olur.

Sonuç olarak, rol oynama tekniğinden eğitimde yeterince yararlanılabilmesi için, rol olgusunun temel boyutlarının dikkate alınması gerekli görünmektedir. Özellikle eğitici drama uygulayan öğretmenlerin ve drama liderlerinin, rol oynama tekniğini daha etkili olarak kullanabilmeleri, yalnızca rol oynama tekniği konusunda değil, sosyal rollerin nitelikleri ve işlevleri konusunda da bilgiye sahip olmalarını gerektirmektedir. Bu yazıda incelenen niteliklerini göz önünde bulundurarak rol oynama tekniğini uygulamak, eğitici dramadan sağlanacak yararları olumlu yönde etkileyebilir. Bu durumda eğitici drama uygulayıcılarının, sosyal roller ve işlevleri konusunda da eğitim almaları yerinde olacaktır. Eğitici drama uygulayacak öğretmen adaylarının öğretmenlik eğitimlerinde, sosyal rollerin, nitelikleri ve işlevleri konusunda bilgilendirilmeleri sağlanabilir. Diğer yandan meslekte halen çalışmakta olan öğretmenlerin de bu konuda bilinçlendirilmeleri için hizmet içi kurs ve seminerler düzenlenebilir.

KAYNAKLAR

- Boal, A. (1999). *Legislative Theatre: Using Performance to Make Politics*. New York: Routledge.
- Bronfenbrenner, U. (1979). *The Ecology of Human Development*. Cambridge: Harward University Press.
- Geldard, K ve Geldard, D. (1997). *Counselling Children. A Practical Introduction*. London: Sage Publication.
- Hohmann, M. And Weikart, D. P. (2000). *Küçük Çocukların Eğitimi*. Çev. S. S. Kohen ve Ü. Öğüt. İstanbul: Hisar Eğitim Vakfı.
- Hornbrook, D. (1993). *Education in Drama*. London: The Falmer Pres.
- Mead, G. H. (1934). *Mind, Self and Society*. Chicago: University of Chicago Pres.
- O'Neill, C. (1995). *Drama Worlds*. Portsmouth: Heinamann.
- Önder, A. (2003). *Yaşayarak Öğrenme İçin Eğitici Drama*. (5. Baskı) .İstanbul: Epsilon Yayınları
- Piaget, J. (1962). *Play, Dreams and Imitation in Childhood*. London: Routledge and Paul.
- Woolland, B. (1993). *The Teaching of Drama in the Primary School*. Essex: Longman.